SVERIGES RIKSDAG

Motion till riksdagen 2026/27:1924

av Mikael Oscarsson (KD)

Statens förmåga att upptäcka fusk och kriminalitet

Förslag till riksdagsbeslut

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att utreda och införa utökade befogenheter för myndigheter att använda dolda tillsynsmetoder och tillkännager detta för regeringen.

Motivering

Staten köper varje år tjänster för mycket stora belopp från privata företag. När privata aktörer utför offentligt finansierade uppdrag måste staten kunna kontrollera att verksamheten bedrivs enligt lag, avtal och uppställda kvalitetskrav.

SVT:s Uppdrag granskning av leverantörer inom Arbetsförmedlingens tjänst Rusta och matcha, som publicerades i september 2026, visar på allvarliga brister. Reportrar kontaktade 100 kontor runt om i landet och uppträdde som arbetssökande eller som anhöriga till en arbetssökande kvinna. Av de 100 kontoren var 54 beredda att medverka till minst ett regelstridigt upplägg. 43 kontor var villiga att hjälpa till med fusk, till exempel att dölja svartarbete, frånvaro eller otillåtna utlandsresor som enligt reglerna ska rapporteras till Arbetsförmedlingen. Av de 72 kontor som kontaktades av en ”make” som inte ville att hans fru skulle arbeta, delta i aktiviteter eller träffa andra människor, var 33 villiga att hjälpa honom att begränsa henne.

Detta riskerar att möjliggöra både felaktiga utbetalningar, välfärdsbrottslighet och hedersrelaterad kontroll. Sedan 2022 är hedersförtryck ett eget brott i Sverige. En leverantör som hjälper en make att begränsa sin frus liv riskerar att medverka till just den typ av kontroll som lagstiftaren vill stoppa. Arbetsförmedlingens generaldirektör har kallat det helt oacceptabelt att detta sker i skattefinansierad verksamhet. I oktober 2026 sade Arbetsförmedlingen upp avtalen med sex leverantörer.

Problemen var kända. Redan i december 2024 konstaterade Inspektionen för arbetslöshetsförsäkringen att Arbetsförmedlingen inte fullgör sin kontroll av arbetssökande som deltar i insatser hos leverantörer. Myndigheten hade prioriterat bort att följa upp leverantörernas avvikelserapportering och klagomål ledde sällan till några konsekvenser för leverantörerna.

Granskningen visar också på en allvarlig svaghet i statens förmåga att upptäcka fusk, missförhållanden och kriminalitet. Journalister kan avslöja missförhållanden genom testkontakter och dold identitet, medan den myndighet som betalar för verksamheten och ansvarar för avtalen saknar motsvarande verktyg.

Det är inte rimligt. Staten måste ha effektiva verktyg för att komma åt fusk, missförhållanden och kriminalitet. Problemet är inte heller begränsat till Arbetsförmedlingen. Privata aktörer utför offentligt finansierad verksamhet inom bland annat personlig assistans, hemtjänst och skola. Även där måste det offentliga på ett effektivt vis kunna kontrollera att verksamheten bedrivs som avsett.

Myndighetsutövning ska som grundprincip ske öppet. Dolda tillsynsmetoder, såsom dolda testköp, tillåts dock idag som verktyg för vissa myndigheter utifrån olika regelverk där det finns ett identifierat behov och är särskilt reglerat i lag.

Spelinspektionen får exempelvis köpa speltjänster online under dold identitet (18 kap. 9 a § spellagen). Spelinspektionen har även möjlighet att använda kontrollköp som ett led i tillsynen av om en licenshavare följer bestämmelserna om åldersgränser (6 § spellagen). Kommuner har möjlighet att genomföra s.k. kontrollköp av folköl (9 kap. 15 a § alkohollagen), tobak (22 § tobakslagen) samt receptfria läkemedel (21 a § lag om handel med vissa receptfria läkemedel). Av EU:s konsumentskyddsförordning följer att behöriga tillsynsmyndigheter ska ges rätt att köpa varor och tjänster under dold identitet i syfte att upptäcka överträdelser och samla in bevis.

Frågan rör också på sig inom olika områden. Till exempel i SOU 2026:61 *Stärkt patientsäkerhet och ökad motståndskraft*, föreslås att Inspektionen för vård och omsorg

(IVO) ska få använda dolda testköp vid tillsyn enligt lagen om estetiska kirurgiska ingrepp och estetiska injektionsbehandlingar. Det skulle innebära att IVO kan boka behandlingar utan att på förhand avslöja att myndigheten ligger bakom bokningen, för att inhämta bevisning.

En översyn bör göras där utökade befogenheter för myndigheter att använda dolda tillsynsmetoder utreds och övervägs, i syfte att upptäcka fusk, missförhållanden och kriminalitet. Översynen bör titta på vilka myndigheter det vore lämpligt för och inom vilka specifika situationer det bör få användas, samt lämpliga rättssäkerhetsgarantier. Förslagen ska övervägas utifrån vad som är ändamålsenligt utifrån behov och proportionalitet. Det kan exempelvis handla om att en myndighet får uppträda som exempelvis arbetssökande, anhörig, kund eller annan relevant person. Metoden ska syfta till att undersöka hur leverantören agerar i en situation som ligger nära den verkliga verksamheten.

Det måste samtidigt finnas en tydlig gräns mot otillbörlig brottsprovokation. Kontrollanten ska pröva om leverantören är beredd att medverka till ett regelbrott eller avtalsbrott, inte förmå någon att begå ett brott som personen annars inte skulle ha begått. Metoderna måste vara nödvändiga, proportionerliga och dokumenterade samt omfattas av krav på rättssäkerhet.

Skattebetalarnas pengar ska inte finansiera fusk, passivitet eller hedersförtryck. Staten måste ha förmågan att upptäcka fusk, missförhållanden och kriminalitet som slår mot dem som vår välfärd och våra trygghetssystem är till för. Därför bör regeringen utreda och införa utökade befogenheter för myndigheter att använda dolda tillsynsmetoder. Detta bör ges regeringen tillkänna.

Mikael Oscarsson (KD)